



**SUZBIJANJE NASILJA I ZLOSTAVLJANJA
LGBT MLADIH
U ODGOJNO - OBRAZOVNIM USTANOVAMA**

Rijeka, 2017.

UVOD

Potreba zaštite mladih **lezbijki, gejeva i transrodnih osoba (LGBT)** od nasilja i diskriminacije te obveza proaktivnog antidiskriminacijskog djelovanja škola i javnih tijela kako bi učenici/ice mogli živjeti u skladu s vlastitom seksualnom orijentacijom i/ili rodnim identitetom, prepoznata je od strane relevantnih europskih i međunarodnih aktera kao što su: UN (CRC/GC/2003/4, A/HRC/29/23, 2015), Vijeće Europe (Rezolucija 1728/2010, Preporuka CM/Rec (2010) 5) i Europska unija (Rezolucije P7_TA (2012) 0222, *Izvešće Lunacek* P7_TA (2014) 0062 i P8_TA (2015) 0286).

Homofobično ili transfobično nasilje je nasilničko ponašanje i/ili govor koji kod djeteta ili mlade osobe stvara osjećaj nepoželjnosti ili marginaliziranosti zbog pretpostavljene ili stvarne seksualne orijentacije, odnosno rodnog identiteta i njegova izražavanja. Ukoliko su počinitelji homofobičnog i/ili transfobičnog nasilničkog ponašanja drugi mladi govorimo o vršnjačkom zlostavljanju (*bullying*). Homofobično ili transfobično nasilje i/ili **zlostavljanje** može imati više oblika: fizički, emocionalni, verbalni, seksualni, elektronički (*cyber*) ili kombinaciju navedenoga. Nasilničko ponašanje ostavlja neposredne, ali i dugoročne posljedice na psihosocijalno zdravlje mladih ljudi koji su ga proživjeli, kao i na njihov uspjeh u školovanju te osobni i profesionalni život. Naravno, svako pa i ovo nasilničko ponašanje ostavlja i mnoge negativne posljedice i na počinitelje i društvo u cjelini.

Cilj je ovog dokumenta informirati škole i tijela javne vlasti u području obrazovanja o prepoznatim problemima vezanim uz zlostavljanje LGBT mladih u školama te ponuditi smjernice i preporuke za borbu protiv nasilja i diskriminacije mladih LGBT osoba, što nužno podrazumijeva uključenje svih relevantnih aktera od škola, agencija i ministarstva obrazovanja, preko pravobraniteljstva do organizacija civilnog društva. Dokument je sastavljen sukladno **Smjernicama za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama** (LORI, 2016).

EUROPSKE I MEĐUNARODNE OBVEZE I PREPORUKE ZA SUZBIJANJE NASILJA I DISKRIMINACIJE LGBT MLADIH

Homofobično i/ili transfobično nasilje unutar obrazovnih sustava i među mladima prepoznato je od strane relevantnih europskih i međunarodnih aktera. Dokumenti Vijeća Europe, EU i UN-a koji će biti opisani u nastavku prepoznaju da su lezbijke, gejevi, biseksualne, transrodne i transpolne osobe (LGBT osobe) po osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i njegovog izražavanja češće izložene diskriminaciji i nasilju u društvu koje je prisutno i u obrazovnom sustavu i među mladima.

Odbor za prava djeteta UN-a (CRC/GC/2003/4) potvrđuje da spolna orijentacija predstavlja osnovu po kojoj je diskriminacija zabranjena kao i da mnoge mlade lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe nemaju pristup odgovarajućim informacijama, podršci i neophodnoj zaštiti kako bi im se omogućilo da žive svoju spolnu orijentaciju, te ističe potrebu promicanja ljudskih prava adolescenata/ica.

Izvešće Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju nad pojedincima zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta (A/HRC/29/23, 2015) prepoznaje da mnoge mlade LGBT osobe unutar školskog okruženja doživljavaju diskriminaciju, zlostavljanje i nasilje, što može dovesti do napuštanja školovanja, te prouzročiti osjećaje izoliranosti, depresije, a u nekim slučajevima i samoubojstvo. Izvešće navodi da ograničavajuće informacije, stereotipi i predrasude prisutne u obrazovnim sadržajima o seksualnosti mogu doprinijeti nasilju i izložiti mlade LGBT osobe zdravstvenim rizicima. U Izvešću se pozivaju države na suzbijanje diskriminacije donošenjem nacionalnih antidiskriminacijskih standarda u obrazovanju, razvijanjem programa protiv zlostavljanja, uspostavljanjem sustava pomoći i podrške LGBT mladima, te omogućavanjem sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja.

Od iznimnog značaja je globalno **UNESCO-vo** izvješće o homofobičnom i transfobičnom nasilju u školama i odgovorima obrazovnog sektora (2016) uz poziv na djelovanje ministara obrazovanja i sveobuhvatni pristup ovom problemu, uključujući razvijanje relevantnih nacionalnih i školskih politika, kurikuluma i obrazovnih materijala, osiguravanje treninga i podrške nastavnim djelatnicima/icama te LGBT mladima, kao i provođenje edukacijskih i informativnih kampanja u suradnji sa civilnim društvom i širom školskom zajednicom. Izvešće donosi pregled podataka na svjetskoj razini o nasilju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u školama, opisuje negativne utjecaje diskriminacije i zlostavljanja na LGBT učenike/ice, te predstavlja dobre prakse obrazovnog sustava u suzbijanju homofobije i transfobije.

Vijeće Europe (Rezolucija *Diskriminacija na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta*, 1728/2010) navodi kako su mlade LGBT osobe prisiljene suočavati se sa široko rasprostranjenim vršnjačkim nasiljem i/ili zlostavljanjem, što na njih ostavlja teške posljedice. Ponekad i sami/e nastavnici/ice nisu od pomoći i ne pružaju potporu, a školski obrazovni program ignorira LGBT pitanja te zapravo generira homofobične i transfobične stavove. Poguban za mentalno zdravlje mlade LGBT osobe je i zajednički utjecaj diskriminatornih stavova društva i odbacivanja članova/ica obitelji, na što ukazuje i povećan broj suicida mladih LGBT osoba u odnosu na onaj kod šire mladenačke populacije.

U **Preporuci** Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe (CM/Rec(2010)5) o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, države članice se potiču na donošenje i provođenje školskih politika ravnopravnosti i sigurnosti te omogućavanje primjerenih obrazovnih pomagala i mjera za obrazovne djelatnike i djelatnice, učenike i učenice, kako bi se osiguralo učinkovito uživanje prava na obrazovanje bez diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, što posebice uključuje očuvanje prava djece i mladih na obrazovanje u sigurnom okruženju bez nasilja ili drugih oblika diskriminirajućeg i ponižavajućeg postupanja.

Rezolucije **Europskog Parlamenta** (tzv. *Izvešće Lunacek* P7_TA(2014)0062 i P8_TA(2015)0286) osuđuju svaku diskriminaciju na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta te prepoznaju potrebu suzbijanja homofobičnog nasilja.

DOBRE PRAKSE ZAŠTITE RAVNOPRAVNOSTI I DOSTOJANSTVA LGBT MLADIH U OBRAZOVNOM SUSTAVU

Kurikulumi koji promiču ljudsko dostojanstvo, ravnopravnost i uključivost, pružaju točne informacije i afirmativno uključuju pitanja seksualne orijentacije i rodnog identiteta pozitivno utječu na stavove i uvjerenja učenika i nastavnica, te doprinose povećanju osjećaja sigurnosti i pripadanja svih pa i mladih LGBT osoba u školskom okruženju (UNESCO, 2016). S obzirom da istraživanja pokazuju da se uvjerenja i stavovi o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu formiraju tijekom ranog obrazovnog perioda, te da su slučajevi diskriminacije i/ili nasilja prisutni i u osnovnim školama, UNESCO-ov izvještaj (2016) posebno naglašava važnost ranog i uzrastu primjerenog obrazovnog pristupa suzbijanju negativnih stavova i nasilnog ponašanja.

Temeljem istraživanja i primjera iz prakse, UNESCO-ov Izvještaj (2016) naglašava da je LGBT teme moguće uključiti u nastavu i izvan-nastavne aktivnosti kroz otvaranje prostora za učenje o ravnopravnosti i uvažavanju obiteljskih i individualnih različitosti, a osobito kroz sljedeće:

- *Građansko obrazovanje/ obrazovanje za demokraciju/ obrazovanje za ljudska prava* - različitost, tolerancija i poštovanje; predrasude i stigmatizacija; diskriminacija i zlostavljanje; građanske slobode; međunarodna i nacionalna legislativa ljudskih prava, ravnopravnosti i suzbijanja diskriminacije.
- *Nastava o povijesti i političkim temama* - rodna i seksualna različitost kroz povijesna razdoblja i u drugim društvima; suvremene političke teme o braku, obiteljskom i antidiskriminacijskom zakonodavstvu na nacionalnoj i međunarodnoj razini.
- *Nastava o jeziku, književnosti i umjetnosti* - životi i odnosi LGBT umjetnica i spisateljica; književna i umjetnička djela koja predstavljaju rodnu i seksualnu različitost.
- *Zdravstveno/seksualno obrazovanje* - rodne uloge, norme i stereotipi; seksualna orijentacija i rodni identitet/izražavanje; seksualna i rodna različitost u društvu.

Primjeri dobre prakse iz država EU (Francuske, Finske, Irske, Nizozemske, Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva), kao i globalni Izvještaj UNESCO-a (2016), pokazuju da su uz promjene u kurikulumima i akteri civilnog društva, prvenstveno LGBT organizacije (ali i nastavnički sindikati, grupe roditelja, organizacije mladih i zdravstveni/e stručnjaci/kinje), značajno doprinijeli inicijativama za suzbijanje homofobije i transfobije u školama. Postoje brojni primjeri LGBT organizacija koje surađuju sa školama, informiraju i educiraju učitelje/ice i učenike/ice o pitanjima seksualne orijentacije i rodnog identiteta, sudjeluju u izradi edukacijskih materijala te razvijanju obrazovnih politika i kurikuluma, pružanjem istraživačkih uvida u oblike, učestalost i utjecaj homofobičnog i transfobičnog nasilja i diskriminacije u školama, te dijeljenjem vlastite stručnosti i iskustva.

HRVATSKI SLUČAJ - DISKRIMINACIJA I NASILJE U ŠKOLAMA

U Hrvatskoj su u posljednjih 10-ak godina učinjeni brojni koraci po pitanju suzbijanja homofobije i transfobije te zaštite ljudskih prava LGBTIQ osoba, kako izmjenama zakonodavnog i institucionalnog okvira, tako i unutar samoga društva. Unatoč tome, rasprostranjenost homofobije i transfobije te nasilja prema LGBT osobama i dalje predstavljaju jedan od ključnih problema hrvatskog društva. Izloženost homofobnom i transfobnom nasilju i diskriminaciji ostavlja teške posljedice na mlade LGBT osobe.

Pregled istraživanja o pravima i položaju LGBT osoba u Hrvatskoj ostavljaju ozbiljne razloge za zabrinutost. **Stavovi javnosti i mladih ukazuju na homo/transfobiju i spremnost na diskriminaciju LGBT osoba.** Istraživanje o mišljenjima i percepciji homoseksualnosti među hrvatskim tinejdžerima/icama (Hodžić i Bijelić, 2012.) provedeno u devet zagrebačkih srednjih škola na 322 učenika/ica i 117 učitelja/ica pokazuje: 1/3 srednjoškolaca potvrđuje da su činili verbalno i/ili fizičko nasilje prema osobi zbog njene navodne seksualne orijentacije, 78% učenika/ica ne odobrava pravo na poštovanje i slobodu određivanja rodnog identiteta i izražavanja, oko 60% profesora/ica negativnog je stava prema vidljivosti i javnosti ne-heteronormativnih rodnih i seksualnih identiteta/izražavanja, a 80% učenika izjavilo je da kroz školski program ne dobiva nikakve informacije o homoseksualnosti. Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj (Bagić i Gvozdanić, 2015.) provedeno na uzorku od 1146 maturanata/ica ustanovilo je prilično diskriminatorne i zabrinjavajuće stavove maturanata/ica prema osobama homoseksualne orijentacije. Prije svega, gotovo polovica sudionika/ca homoseksualnost smatra bolešću, a isto toliko zabranilo bi homoseksualnim osobama istupe u javnoj sferi jer bi to moglo loše utjecati na mlade ljude.

Istraživanja iskustava LGBT osoba ukazuju na visoku izloženost nasilju i diskriminaciji te potrebu prikrivanja vlastite seksualne orijentacije u mnogim sustavima, od obrazovanja do rada. Prema dostupnim podacima Agencije za temeljna prava Europske unije (FRA) Republika Hrvatska je pri vrhu država EU (28) u kojoj su osobe doživjele neki oblik nasilja zbog svoje spolne orijentacije ili rodnog identiteta (FRA 2015, 2016). Istraživanje Zagreb Pride-a (2013.) potvrđuje visoku izloženost nasilju: 73,6% ispitanih osoba doživjelo je neki oblik nasilja zbog svoje spolne orijentacije, spolnog/rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja pri čemu je najviše psihičkog, zatim seksualnog pa fizičkog nasilja, a diskriminaciju u školi ili na fakultetu doživjelo je 21,7% LGBT osoba. Izvješće Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2015.) utvrđuje da s obzirom na istraživanja koja ukazuju na raširenost nasilja, podatak vezan za kaznena djela motivirana mržnjom ukazuje na slabu učinkovitost sustava kazneno-pravne zaštite u pogledu zaštite osoba istospolne orijentacije. I u ranijim izvješćima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2011.) ističe se učestalost zločina iz mržnje i nasilja prema LGBT osobama. Jedna od preporuka u izvještaju (2011.) je i uvođenje specifičnih edukativnih sadržaja u odgojno-obrazovni sustav. Također, u Izvješću o pojavama diskriminacije Pučkog pravobranitelja (2.1.6. Spolna orijentacija, 2010.) navodi se kako otvorena homofobija, izostanak javne osude homofobije, nepostojanje sustavnog građanskog odgoja, odnosno odgoja za ljudska prava na svim obrazovnim razinama, te stav da je homoseksualnost privatna stvar, pridonose diskriminatornom okruženju. U istom se izvješću upozorava na nedostatak sveobuhvatnog programa edukacije za suzbijanje diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta, a ponajviše se iste nedostajanje izravne implementacije takvih edukativnih program.

Unatoč preporukama prethodno navedenih izvješća, u školama u Hrvatskoj i dalje **ne postoji program suzbijanja homofobije/transfobije i vršnjačkog nasilja na osnovu spolne orijentacije i rodnog identiteta niti sustavna edukacija o seksualnosti i spolnoj/rodnoj ravnopravnosti.**

Nasuprot tome, **LGBT tematika je u školskim programima potpuno nevidljiva ili se homoseksualnost prikazuje u negativnom kontekstu**. Analiza LGBT tematike u udžbenicima za osnovnu i srednju školu Lezbijske grupe Kontra (Brumen, 2012.) pronašla je diskriminatorne sadržaje u više udžbenika. Homoseksualnost se u udžbenicima uglavnom prikazuje u negativnom svjetlu (vjeronauk) i u vezi sa spolnim bolestima, naročito HIV-om (biologija). Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova dala je nadležnom ministarstvu preporuku za uklanjanje neprimjerenih sadržaja iz udžbenika (Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2011. godinu, Zagreb, ožujak 2012.). RH je 2009. ukorena od Europskog odbora za socijalna prava (ECSR) zbog homofobičnih tvrdnji u udžbenicima koje "stigmatiziraju homoseksualne osobe i utemeljene su na negativnim, iskrivljenim, osuđujućim i degradirajućim stereotipima".

Uz uklanjanje homofobičnih sadržaja iz udžbenika potrebno je razviti **školske programe usmjerene na ravnopravnost i uključivost te preventivne programe**. Dva nova odgojno-obrazovna programa koja se uvode u hrvatske škole, Građanski odgoj i obrazovanje te Zdravstveni odgoj, također predstavljaju prostor za neke pomake, ali pomake kontinuirano otežavaju predrasude i javna retorika koja isključuje LGBT osobe i protivi se spominjanju LGBT tema u školskom programu.

Iako nacionalne politike, programi i inicijative u Hrvatskoj prepoznaju važnost zaštite djece i mladih od zlostavljanja, nedostaju programi, smjernice i regulative koji se izravno odnose na seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet te suzbijanje homo/transfobije u školama. Školski/e djelatnici/ice nemaju adekvatna znanja ni vještine suzbijanja i rješavanja ovog društvenog problema, a često su i sami/e pod utjecajem vlastite homo/transfobije. Nadalje, u školama su mlade LGBT osobe često prisiljene skrivati svoj identitet strahujući od odbacivanja i nasilja, suočavanja s negativnim komentarima od strane učenika/ica i nastavnika/ica, a u slučaju proživljenog nasilja i/ili zlostavljanja nisu poznati i dostupni izvori podrške za ove učenike/ice. U slučaju proživljenog nasilja u pravilu se učenici/ice ne obraćaju za pomoć nastavnicima/icama i stručnim suradnicima/icama u školi (psiholozi/ginje, pedagozi/ginje i sl.) budući imaju strah da će i ovdje naići na odbacivanje i osudu. Ova populacija je posebno ranjiva budući da u većini slučajeva nema podršku u svojim obiteljima, a nerijetko su i sami roditelji počinitelji/ice nasilja (LORI, 2016.).

Većina društvenih problema, tako i nasilje i diskriminacija LGBT mladih, složeni su fenomeni koji iziskuju dobro promišljen strateški pristup koji uključuje pravovremenu i primjerenu reakciju obrazovnog sustava zajedno sa sustavima pravosuđa i socijalne skrbi.

**NAPREDAK U
ZAŠTITI PRAVA
LGBT MLADIH
ZAJEDNIČKA JE
ODGOVORNOST
SVIH AKTERA**

SMJERNICE ZA SUZBIJANJE HOMOFBIJE I TRANSFBIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Homofobičnom nasilju treba pristupiti kao kompleksnom društvenom problemu, kojeg se može riješiti strateškim pristupom te preuzimanjem odgovornosti svih društvenih i institucionalnih aktera koji u konačnici mogu doprinijeti stvaranju održivog, prihvaćenog i učinkovitog načina nošenja države i društva s prepoznatim problemom.

Hvatanje u koštac s problemom zahtijeva preventivne aktivnosti u školama i zajednici, ali i odlučno djelovanje onda kada se ovakvo nasilje i zlostavljanje dogodi. Sustavni pomaci mogu se ostvariti tek ukoliko njima zahvatimo sve uključene (LGBT učenike/ice, njihove kolege/ice, školski kadar, roditelje), te ukoliko primijenimo sve modalitete djelovanja – prevencija, djelovanje, informiranje, edukacija, podrška.

Unutar obrazovnog sustava treba osigurati primjerene preventivne aktivnosti kojima bi se osiguralo informiranje, senzibiliziranje i edukacija učenika, odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja. "Školska ustanova obvezna je učeniku osigurati provedbu programa kojima se promiče zaštita njihovih prava, sigurnost i zdravlje ... te "implementirati postojeće preventivne i intervencijske programe" (Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, NN br.132/13). Radionice socijalnih vještina, asertivnosti, kvalitetne komunikacije, rješavanja konflikta i problema koje će učenike/ice učiti neagresivnom ponašanju te između ostalog, promicati i vrijednosti rodne ravnopravnosti predstavljaju mogući konkretan mehanizam. Treba poticati korištenje afirmativnog jezika u svakodnevnoj komunikaciji te sprječavati govor mržnje i diskriminirajuće komentare. Posebnu pozornost treba posvetiti i suzbijanju diskriminatornog ponašanja i govora, odnosno homofobičnog i transfobičnog govora. Učenici/ice i učitelji/ice bi trebali biti informirani o negativnom utjecaju pogrdnog govora prema LGBT osobama kao i o štetnosti govora mržnje (LORI, 2016).

Potrebno je povećati svijest učenika/ica o problematici homofobije i transfobije te homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja kroz uključivanje ovih pitanja u nastavni plan i program.

Potrebno je razvijanje efikasne strategije za intervenciju u slučaju nasilja i diskriminacije LGBT učenika, kako bi im se u tim osjetljivim situacijama pružila adekvatna podrška. Škola mora biti sigurno okruženje za sve učenike/ice i omogućiti im puni psihosocijalni razvoj i ostvarenje vlastitog potencijala. U provedbi ovih aktivnosti potrebna je voljnost škole za vođenje povećane brige o ovom problemu, spremnost školskih djelatnika/ica na usavršavanje svojih znanja i vještina, kao i podrška tijela javne vlasti iz područja obrazovanja (agencija i ministarstava), lokalnih vlasti, te podrška od strane organizacija civilnog društva.

PREPORUKE ZA MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA TE AGENCIJE (AGENCIJA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE, AGENCIJA ZA STRUKOVNO OBRAZOVANJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH):

Provoditi programe suzbijanja homofobije i transfobije te kampanje koje promoviraju ravnopravnost i uključivost i informiraju o štetnosti i neprihvatljivosti nasilja i diskriminacije.

Ukloniti homofobičan/ transfobičan sadržaj iz školskih udžbenika.

U kurikulumu ili nastavne planove i programe uključiti sadržaje koji će poticati ravnopravnost i uvažavanje ljudskog dostojanstva LGBT osoba i njihovih obitelji te koji će povećati svijest učenika/ica o problematici homofobije i transfobije.

Donijeti strategiju ili protokol prevencije i suzbijanja homofobičnog/transfobičnog nasilja i osiguranja podrške LGBT učenicima/icama ili u postojeće protokole predvidjeti mjere koje uključuju preventivne, edukativno-informativne te aktivnosti reakcije na nasilje. Pratiti primjenu protokola.

Redovito pratiti slučajeve nasilja i diskriminacije u školi te prikupljati informacije o slučajevima i poduzetim mjerama suzbijanja. Predlagati unapređenja, a pozitivne pomake učiniti javnima i vidljivima.

Provoditi ili podržavati provedbu stručnih osposobljavanja i usavršavanje zaposlenih u odgojno-obrazovnom sustavu o zaštiti ljudskih prava, uključujući prava LGBT osoba kao i o problematici vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja LGBT mladih te o psihosocijalnom radu s LGBT učenicima/icama.

Podržavati projekte i aktivnosti koje će povećati svijest i znanje učenika/ica i učitelja/ nastavnika o problematici homofobije i transfobije i homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja kroz uključivanje ovih pitanja u nastavni plan i program.

Osigurati školama podršku stručnih osoba za LGBT teme iz institucija, ustanova i organizacija civilnog društva. Podržati suradnju i zajedničke aktivnosti škola, stručnjaka/kinja i organizacija civilnog društva.

PREPORUKE ZA ŠKOLE:

Osigurati edukaciju i informiranje svih zaposlenih u odgoju i obrazovanju (učitelja/ica, nastavnika/ica i ostalih) o protokolima, propisima i mehanizmima suzbijanja nasilja i/ili zlostavljanja LGBT učenika/ica.

U školama je potrebno **stvarati sigurno okruženje** kroz školski program promicanja ljudskih prava i ravnopravnosti te kroz aktivnosti koje potiču poštivanje različitosti i dostojanstva svake osobe.

Prevenција, pružanje objektivnih informacija i edukacija učenika treba biti u samom fokusu rada škola budući da ona doprinosi stvaranju stava i atmosfere među učenicima/icama da je nasilničko ponašanje potpuno neprihvatljivo te da se neće tolerirati.

Osigurati adekvatnu reakciju u slučajevima diskriminacije, nasilja i zlostavljanja LGBT učenika/ica koje uključuju postojanja učinkovitih sustava za izvješćivanje na mjestima dostupnim učenicima/icama, zaustavljanje nasilja, razgovor sa žrtvom nasilja, počiniteljem nasilja te ostalima koji imaju saznanja o samom nasilju, mjere savjetovanja, mjere podrške za osobe koje su doživjele nasilje, sankcije i rad s počiniteljima nasilja te kvalitetno praćenje (monitoring) reakcije na slučajeve nasilja i/ili zlostavljanja.

Osigurati podršku osobama koje su doživjele nasilje i/ili zlostavljanje na osnovu spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta i njegova izražavanja. Učenika/icu i roditelje nužno je informirati o zakonskim obvezama prijavljivanja bilo kakvog oblika zlostavljanja, te koje informacije će se proslijediti nadležnim institucijama i u koje svrhe. Važno je da u školi postoji mjesto/osoba gdje LGBT učenici/ice mogu dobiti informacije i podršku u slučaju doživljenog vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja. Potrebno je ohrabriti učenika/icu da prijavi homofobični i transfobični incident. U određenim slučajevima homofobično i transfobično nasilje spada u zločin počinjen iz mržnje te učeniku/ici treba pojasniti proceduru prijavljivanja, kao i važnost tog čina.

Pružanje podrške LGBT učenicima/icama afirmativnim pristupom, čiji je preduvjet poznavanje LGBT tematike i problema s kojima se LGBT osobe susreću u svakodnevnom životu. Podrška može biti osigurana i kroz postojanje *peer to peer* grupa podrške u kojima i *geji* i *strejti* učenici/ice zajednički promiču vrijednosti tolerancije i prihvaćanja. Jedna od važnih tema u radu s LGBT učenicima/icama svakako je *coming out* ili otkrivanje svoje spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta/izražavanja zbog čega je od posebne važnosti stvoriti sigurno okruženje kako bi se mlada osoba osjećala sigurno otkriti svoj identitet.

Informiranje i educiranje roditelja/skrbnika kojima treba pojasniti pedagoške ciljeve programa ili tema vezanih uz spolnu orijentaciju ili rodni identitet koji se odnose na pružanje objektivnih informacija o ljudskoj spolnosti, poticanje poštovanja, uvažavanja i jednakih obrazovnih mogućnosti, suzbijanje vršnjačkog nasilja, zlostavljanja i diskriminacije. Roditelje treba informirati o školskim strategijama promicanja ljudskih prava i ravnopravnosti te sprečavanja svih oblika nasilja, uključujući homofobično ili transfobično nasilje i zlostavljanje.

Opisane edukativne i preventivne aktivnosti, intervencije u slučaju nasilja i aktivnosti podrške LGBT učenicima/icama škola treba **provoditi u suradnji sa stručnjacima/kinjama iz zajednice i organizacijama civilnog društva**.

PREPORUKE ZA LOKALNU SAMOUPRAVU:

Prikupljati informacije o slučajevima homofobičnog i transfobičnog nasilja te poduzetim mjerama suzbijanja i upućivati ih nadležnom ministarstvu.

Organizirati ili podržati organizaciju stručnih usavršavanja nastavnica/ika i stručnih suradnica/ika o zaštiti ljudskih prava, uključujući prava LGBT osoba.

Provoditi i podržavati projekte i aktivnosti koje će povećati svijest i znanje o problematici homofobičnog i transfobičnog nasilja i/ili zlostavljanja, programe suzbijanja homofobije i transfobije u zajednici te kampanje koje promoviraju ravnopravnost i uključivost i informiraju o štetnosti i neprihvatljivosti nasilja i diskriminacije.

Provoditi ili podržavati provedbu stručnih osposobljavanja i usavršavanje zaposlenih u odgojno-obrazovnom sustavu o problematici vršnjačkog nasilja i/ili zlostavljanja LGBT mladih te o psihosocijalnom radu s LGBT učenicama/icima.

Osigurati školama podršku stručnih osoba za LGBT teme iz institucija, ustanova i organizacija civilnog društva. Podržati zajedničke aktivnosti škola, stručnjaka/inja i organizacija civilnog društva.

IZVORI

Smjernice za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama (2016.), LORI, Rijeka, dostupne na:

<http://www.lori.hr/images/stories/download/Smjernice-LORI-2016.pdf>

Relevantni propisi Europske unije, Vijeća Europe i Ujedinjenih naroda

Opća deklaracija o ljudskim pravima, Ujedinjeni narodi, 10. prosinca 1948., NN, MU12/2009.

Deklaracija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu (2008), UN.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950), Vijeće Europe, NN, MU, br. 6/99, 8/99, 14/02, 9/05, 1/06, 2/10.

Konvencija o pravima djeteta, Opća skupština Ujedinjenih naroda (1989), NN, MU, 12/1993.

Izvešće Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju nad pojedincima zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta (2015), A/HRC/29/23, UN.

Međunarodne stručne smjernice za seksualnu edukaciju, UNESCO, 2009.

Odluka Europskog odbora za socijalna prava o pritužbi Međunarodnog centra za pravnu zaštitu ljudskih prava (INTERIGHTS) protiv Hrvatske 45/2007 (2009).

Opći komentar br. 4: Zdravlje i razvoj adolescenata u kontekstu Konvencije UN-a o pravima djeteta, CRC/G-C/2003/4, Odbor za prava djeteta UN-a, 2003.

Preporuka 1915 (2010) "Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta", Vijeće Europe, 2010.

Preporuka CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrice državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, Vijeće Europe, 2010.

Rezolucija 1728 (2010) "Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta", Vijeće Europe, 2010.

Rezolucija Europskog parlamenta od 24. svibnja 2012. o borbi protiv homofobije u Europi, P7_TA(2012)0222.

Rezolucija Europskog parlamenta od 12. prosinca 2012. o stanju temeljnih prava u Europskoj uniji (2010. – 2011.), P7_TA(2012)0500.

Rezolucija Europskog parlamenta od 4. veljače 2014. o planu EU-a protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta, P7_TA(2014)0062 ("Izvešće Lunacek").

Rezolucija Europskog parlamenta od 8. rujna 2015. o stanju temeljnih ljudskih prava u Europskoj uniji (2013. – 2014.), P8_TA(2015)0286.

Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, A/HRC/27/L.27/Rev.1, Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, 2014.

Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, A/HRC/RES/17/19, Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, 2011.

Rezolucija Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda od 26. rujna 2014. o diskriminaciji i nasilju nad osobama na osnovi njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta (A/HRC/RES/27/32).

Zajednička izjava Ujedinjenih naroda od 25. rujna 2015. o okončanju nasilja i diskriminacije prema LGBTI osobama.

Istraživanja

Bagić, D. i Grozdanović, A. (2015): Istraživanje političke pismenosti maturanata, istraživački izvještaj, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, Gong i GOOD inicijativa.

Brumen, S. (2012), Analiza LGBT tematike u udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Lezbijska grupa Kontra, Zagreb.

BRUTALNA STVARNOST: Istraživanje o nasilju, diskriminaciji i zločinu iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj (2013.), Zagreb Pride, Zagreb.

Hodžić, A. i Bijelić, N. (2012), Izvještaj istraživanja o mišljenjima i stavovima prema homoseksualnosti u srednjim školama u Zagrebu, Queer Zagreb, Zagreb.

Istraživanje: Rodni aspekt u udžbenicima prirode i društva, prirode i biologije za osnovne škole (2013), Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Zagreb.

Jogjakartaska načela: Načela primjene međunarodnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet (2013), LORI, Rijeka.

LORI, Šalji dalje - prihvaćanje različitosti i suzbijanje nasilja nad LGBT mladima u školama, Rijeka, 2012.

LORI, Priručnik za nastavnike/ice i stručne suradnike/ice o Priručnik za nastavnike/ice i stručne suradnike/ice o suzbijanju homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja nad LGBTIQ učenicima/icama, Rijeka, 2016.

Education Sector Responses to Homophobic Bullying, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), 2012.

Out in the Open, Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), 2016.

Professionally speaking: challenges to achieving equality for LGBT people, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA), 2016.

Protection against discrimination on grounds of sexual orientation, gender identity and seks characteristics in the EU, Comparative legal analysis Update 2015, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA), 2015.

Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Europi (izvadak) (2011),

Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe.

Izvješće pučkog pravobranitelja za 2010. godinu (2011), Ured pučkog pravobranitelja RH, Zagreb.

Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2011. godinu (2012), Zagreb.

Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2015. godinu (2016), Zagreb.

Lezbijska organizacija Rijeka "LORI"

Janeza Trdine 7/4, 51 000 Rijeka

Tel./mob.: +385 51 212 186, +385 91 5934 133, +385 91 4934 133

E-adresa: loricure@yahoo.com, Internetska stranica: www.lori.hr